

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การกัน นับได้ว่าเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับเจ้าพนักงาน เพื่อประโยชน์แห่งการแสวงหาพยานหลักฐานในการกระทำผิดอาญาและรวบรวมพยานหลักฐานมาประกอบการดำเนินคดี อันจะนำไปสู่การพิสูจน์ความผิด และเอาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษต่อไป การกันจึงเป็นมาตรการสำคัญในกระบวนการดำเนินคดีอาญา แต่ถึงแม้ว่าการกันจะช่วยให้เจ้าพนักงานของรัฐได้ประโยชน์จากการกันก็ตาม ในขณะที่เดียวกันการใช้อำนาจตรวจค้นของเจ้าพนักงานย่อมมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 58 (3) ซึ่งบัญญัติให้อำนาจพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่เป็นผู้มีอำนาจออกหมายค้นได้ยังคงบัญญัติอยู่ แต่บทบัญญัตินี้คงใช้บังคับไม่ได้อีกต่อไป เพราะเป็นบทบัญญัติที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญใหม่ พุทธศักราช 2540 ทั้งนี้ตามรัฐธรรมนูญใหม่ มาตรา 6 ซึ่งบัญญัติว่า “รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัตินั้นเป็นอันบังคับมิได้”

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 238 บัญญัติว่า “ในคดีอาญา การค้นในที่รโหฐานจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะมีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือมีเหตุให้ค้นได้โดยไม่ต้องมีคำสั่งหรือหมายของศาล ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าว การค้นจึงกระทำได้ 2 ประการ คือ

(1) การค้นจะต้องมีคำสั่ง หรือหมายของศาล คือ การค้นในที่รโหฐาน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 92 วรรคแรก

(2) การค้นโดยไม่ต้องมีคำสั่งหรือหมายของศาล แบ่งออกได้เป็นดังนี้

ก. การค้นในที่รโหฐานโดยไม่ต้องมีหมายค้น

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 92 (1) - (5)

1. เมื่อมีเสียงร้องให้ช่วยมาจากข้างในที่รโหฐาน
2. เมื่อปรากฏความผิดซึ่งหน้ากำลังกระทำลงในที่รโหฐาน
3. เมื่อบุคคลที่ได้กระทำผิดซึ่งหน้า ขณะที่ถูกไล่จับหนีเข้าไปหรือมีเหตุอันแน่นแฟ้นควรสงสัยว่าได้เข้าไปซุกซ่อนตัวอยู่ในที่รโหฐานนั้น
4. เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าสิ่งของที่ได้มาโดยการกระทำผิดได้ซ่อนหรืออยู่ในนั้น ประกอบทั้งต้องมีเหตุอันควรเชื่อว่าการเน้นซ้ำกว่าจะเอาหมายค้นมาได้สิ่งของนั้นจะถูกโยกย้ายเสียก่อน
5. เมื่อที่รโหฐานนั้นผู้จะต้องถูกจับเป็นเจ้าบ้าน และการจับนั้นมีหมายจับหรือจับได้โดยไม่ต้องมีหมายจับ

ข. การค้นบุคคลในที่สาธารณะสถาน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 93 บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ทำการค้นบุคคลใดในที่สาธารณะสถาน เว้นแต่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเป็นผู้ค้น ในเมื่อมีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลนั้นมีสิ่งของในความครอบครองเพื่อจะใช้ในการกระทำความผิด หรือซึ่งได้มาโดยการกระทำความผิดหรือซึ่งมีไว้เป็นความผิด”

ดังนั้น การค้นที่กระทำได้โดยมีคำสั่งหรือหมายของศาลก็คือ การค้นที่รโหฐาน เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นตามที่กฎหมายบัญญัติ

คำว่า “ที่รโหฐาน” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (13) หมายความว่าต่าง ๆ ซึ่งมีใช้ที่สาธารณะสถาน ดังบัญญัติไว้ในกฎหมายลักษณะอาญา

ส่วนคำว่า “ที่สาธารณะสถาน” ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1 (3) หมายความว่าสถานที่ใด ๆ ซึ่งประชาชนมีความชอบธรรมที่จะเข้าไปได้

ที่รโหฐานจึงหมายความว่า สถานที่ใด ๆ ซึ่งประชาชนไม่มีความชอบธรรมที่จะเข้าไปได้

ส่วนปัญหาว่ายานพาหนะทางบก เช่น รถยนต์ที่เล่นหรือจอดอยู่ในที่สาธารณะสถาน การตรวจค้นจะต้องมีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือไม่ ซึ่งปัญหานี้ต้องคำนึงว่า รถยนต์ หรือ ยานพาหนะทางบกเป็นที่รื้อถอนหรือไม่ด้วย

จากการศึกษาพบว่า ยานพาหนะทางบกมีหลายประเภท ซึ่งแบ่งได้ตามสภาพและ ลักษณะของการใช้ ดังนี้

1. ยานพาหนะทางบกประเภทสาธารณะ เช่น รถไฟ รถโดยสารประจำทาง รถตุ้มวลชน รถแท็กซี่ เป็นต้น
2. ยานพาหนะทางบกประเภทที่ต้องการความเป็นส่วนตัวหรือมีลักษณะคล้ายคลึงกับ เคหสถาน เช่น รถยนต์ส่วนตัว รถตู้ส่วนตัว รถบัสส่วนตัว รถโมโตไซด์ เป็นต้น
3. ยานพาหนะทางบกประเภทที่มีลักษณะเหมือนกับสิ่งของที่อยู่ในความครอบครอง พกพา หรือยึดถือของบุคคล เช่น จักรยาน จักรยานยนต์ รถสามล้อถีบ รถสกายแล็ป เป็นต้น

ด้วยเหตุที่ยานพาหนะทางบกสามารถแบ่งออกได้หลายประเภทตามสภาพและลักษณะ ของการใช้ ซึ่งเป็นปัญหามากก็คือ ยานพาหนะทางบกที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองต้องการความเป็น ส่วนตัว หรือมีลักษณะคล้ายคลึงกับเคหสถาน จะมีความหมายว่าเป็นที่รื้อถอนหรือไม่ ซึ่งอาจทำ ให้เกิดข้อขัดข้องในทางปฏิบัติของเจ้าพนักงานตำรวจในการทำการตรวจค้นยานพาหนะทางบก ประเภทนี้ จึงค่อนข้างจะมีปัญหา แม้แต่นักวิชาการและนักกฎหมายก็ยังมีความเห็นแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ

ฝ่ายแรก เห็นว่า รถยนต์เป็นที่รื้อถอนเพราะตรงกับบทนิยามหรือบทวิเคราะห์ศัพท์ หรือคำอธิบายในประมวลวิธีพิจารณาความอาญา ตามมาตรา 2 (13)

ฝ่ายที่สอง เห็นว่า รถยนต์ไม่เป็นที่รื้อถอนเพราะเมื่ออ่านประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 2 (13) และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1 (3) ประกอบกันแล้ว ที่รื้อถอน มิได้หมายความรวมถึงรถยนต์ซึ่งเป็นยานพาหนะที่เคลื่อนที่ได้ กรณีนี้ผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็น ของฝ่ายที่สอง ว่าเมื่อรถยนต์เป็นสิ่งเคลื่อนที่ได้ จึงไม่น่ามีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า “ที่รื้อถอน” แต่อย่างไรก็ตามอาจเกิดปัญหาขึ้นได้ เพราะยานพาหนะทางบกมีหลายประเภท บางประเภทมีลักษณะคล้ายคลึงกับเคหสถาน บางประเภทก็มีลักษณะเหมือนกับสิ่งของที่อยู่ใน ความครอบครองพกพา หรือยึดถือของบุคคล จึงมีปัญหาว่าการตรวจค้นยานพาหนะทางบกที่มี

ลักษณะคล้ายคลึงกับเคสดาน เจ้าพนักงานจะมีอำนาจและมีสิทธิการตรวจค้นอย่างไร เพราะการค้นที่รโหฐานมีกฎหมายบัญญัติไว้ถึงลักษณะและวิธีการค้นอย่างชัดเจน แต่การตรวจค้นยานพาหนะทางบกที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับเคสดานยังไม่มีหลักเกณฑ์รับรอง และไม่มีแนวคำพิพากษาฎีกาว่าจะใช้หลักเกณฑ์ใด ซึ่งผู้เขียนเห็นว่ายานพาหนะทางบกที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับเคสดาน เช่น รถโมโตไซด์ที่คนใช้เป็นที่อยู่อาศัยหลับนอน เป็นต้น การตรวจค้นยานพาหนะมีผลกระทบต่อสิทธิของผู้ครอบครองใกล้เคียงกับการค้นเคสดาน โดยสภาพของยานพาหนะทางบกแม้ว่าจะใกล้เคียงกับเคสดาน แต่ก็มีลักษณะที่แตกต่างออกไปคือมีการเคลื่อนที่ได้ และการที่ยานพาหนะทางบกเคลื่อนที่ได้ทำให้ผลต่อการค้นหาเหตุน่าเชื่อ สิ่งที่ต้องการตรวจค้นเพราะไม่หยุดนิ่งและการเฝ้าสังเกตได้อย่างรอบคอบ จึงทำให้มีปัญหาที่จะต้องพิจารณาว่าเหตุน่าเชื่อ เหตุอันควรค้น ควรจะมีเหตุอย่างไร และการที่ยานพาหนะทางบกมีการเคลื่อนที่ยังทำให้ยากต่อการติดตามตรวจค้น ทั้งนี้ เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของประชาชนและอำนาจของรัฐในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม และที่ประเทศไทยไม่มีหลักเกณฑ์ของกฎหมายในเรื่องการตรวจค้นยานพาหนะทางบกบัญญัติไว้อย่างชัดเจนนี้เองทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า การตรวจค้นยานพาหนะในต่างประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษ ได้กำหนดไว้โดยเฉพาะในพระราชบัญญัติว่าด้วยตำรวจและพยานหลักฐานในคดีอาญา ค.ศ. 1984 โดยให้อำนาจตำรวจทำการตรวจค้นบุคคล หรือยานพาหนะใด ๆ ได้โดยไม่ต้องมีหมายค้น ถ้าตำรวจมีเหตุอันควรสงสัยว่าจะพบสิ่งของที่ถูกลักขโมยหรือสิ่งของต้องห้ามตามกฎหมาย¹ และกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยความยุติธรรมในคดีอาญาและการรักษาความสงบเรียบร้อย ค.ศ. 1994 โดยให้อำนาจเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับชั้นตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ซึ่งมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าจะมีการใช้กำลังรุนแรงในพื้นที่ที่ดูแลและมีความเร่งด่วนที่จะต้องป้องกันเหตุร้าย ใช้อำนาจหยุดและตรวจค้นบุคคลหรือยานพาหนะในสถานที่ใด ๆ ภายในเขตพื้นที่รับผิดชอบได้เป็นเวลาไม่เกิน 24 ชั่วโมง และสามารถส่งการต่อไปได้อีก 6 ชั่วโมง หากเหตุการณ์ยังไม่สงบ² รวมทั้งยังมีกฎหมายอีก 2 ฉบับ คือ Firearms Act 1968 และ Misuse OF Drugs Act 1971 ได้ให้อำนาจตำรวจทำการตรวจค้นรถยนต์ เรือ หรือยานพาหนะ ได้โดยไม่ต้องมีหมายค้น ถ้ามีกรณีเกี่ยวกับอาวุธปืนหรือยาที่มีประกาศควบคุม ส่วนอำนาจการตรวจค้นยานพาหนะในประเทศสหรัฐอเมริกาก็ได้วางหลักไว้ว่า ถ้าเจ้าพนักงานมีเหตุอันสมควร มิใช่เพียงแต่สงสัยเท่านั้น ที่จะตรวจค้นยานพาหนะซึ่งกำลังแล่นอยู่ในทางสาธารณะ แม้การตรวจค้นนั้นจะไม่มีหมายค้น ก็ถือว่าเป็นการตรวจค้น

¹ Police and Criminal Evidence Act 1984, S.1, (เอกสารภาคผนวก ข. หน้า 170-172)

² Criminal Justice and Public Order Act 1994, S.60.,(เอกสารภาคผนวก ค.หน้า 178-180)

โดยชอบด้วยกฎหมาย⁵ ฉะนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการวิเคราะห์ปัญหาที่มีอยู่ในตัวบทกฎหมาย ความหมายของคำว่า “ที่รโหฐาน” ระเบียบต่าง ๆ และปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติในเรื่องของการตรวจค้นยานพาหนะทางบก โดยผู้เขียนจะทำการศึกษาวิเคราะห์หลักกฎหมายของไทย เปรียบเทียบกับหลักกฎหมายและหลักเกณฑ์การปฏิบัติของต่างประเทศดังกล่าวข้างต้น

อย่างไรก็ดีปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้มักมีกรณีการหลบหนีควบคู่กันไป ด้วย และการหลบหนีอย่างหนึ่งก็คือการอาศัยยานพาหนะหลบหนี จึงจำเป็นที่จะต้องมีการตรวจค้นยานพาหนะทางบก และบางครั้งยานพาหนะทางบกที่เคลื่อนที่ก็อาจก่ออาชญากรรมขึ้นได้ซึ่งนับวันจะเป็นปัญหาและทวีความรุนแรงมากขึ้น มีความจำเป็นจะต้องตรวจค้นมากขึ้น แต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยเราไม่มีการบัญญัติไว้โดยเฉพาะอย่างชัดเจน เมื่อผู้เขียนได้ทำการวิเคราะห์แล้วจึงเห็นสมควรทำการศึกษาวิจัยให้ได้ผลสรุปที่ต้องการเพื่อหาหลักเกณฑ์ตรวจค้นยานพาหนะทางบกที่เหมาะสมและสมควรแก่เหตุเพื่อประโยชน์ในการแก้ไขหรือปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย

ก. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์และการประสานประโยชน์ระหว่างความจำเป็นของรัฐในการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อจะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษกับสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่จะไม่ถูกล่วงละเมิดจากการถูกตรวจค้นยานพาหนะทางบกโดยมิชอบด้วยกฎหมายของเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ซึ่งมุ่งที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยทั่วไป

2. เพื่อต้องการให้เห็นถึงความสำคัญและปัญหาในเรื่องการตรวจค้นยานพาหนะทางบก โดยเฉพาะในส่วนที่มีผลกระทบต่อสิทธิส่วนบุคคล เพื่อจะได้พิจารณาว่าสมควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมบัญญัติหรือปรับปรุงกฎหมายที่มีอยู่หรือไม่อย่างไร โดยเปรียบเทียบกับแนวทางแก้ไขปัญหในเรื่องนี้ของต่างประเทศ คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ กับแนวทางคำพิพากษาของศาลฎีกา, ปัญหาจากตัวบทกฎหมาย ปัญหาจากข้อเท็จจริงของไทย แล้วนำมา

⁵ คดี Coolidge V. New Hampshire 1971 และ Handbook on the law of search and seizure, (เอกสารภาคผนวก ง. หน้า 212-213)

วิเคราะห์วางแผนทางหลักการตรวจค้นที่เหมาะสมและสมควรแก่เหตุ เพื่อใช้ในการตรวจค้นยานพาหนะทางบกให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

ข. ขอบเขตของการวิจัย

- ขอบเขตของการวิจัยในเรื่องนี้จะศึกษาเฉพาะการตรวจค้นยานพาหนะทางบกโดยเจ้าพนักงานตำรวจเท่านั้น และจะมุ่งวิเคราะห์ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ แนวทางในการแก้ไขปรับปรุงรวมทั้งเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องการตรวจค้นยานพาหนะทางบก ตลอดจนวิเคราะห์กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ในส่วนที่มีปัญหา โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎเกณฑ์และทฤษฎีกฎหมายของไทยและของต่างประเทศ

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

- การค้นเป็นมาตรการบังคับในการดำเนินคดีอาญาที่เจ้าพนักงานของรัฐเท่านั้นเป็นผู้มีอำนาจดำเนินการ แต่กฎหมายได้บัญญัติไว้อย่างกว้าง ๆ และมีได้ครอบคลุมถึงการตรวจค้นยานพาหนะทางบก อีกทั้งยานพาหนะทางบกมีหลายประเภท บางประเภทมีลักษณะคล้ายคลึงกับเคหสถานบางประเภทก็มีลักษณะเหมือนกับสิ่งของที่อยู่ในความครอบครองพกพา หรือยึดถือของบุคคล จึงเป็นปัญหาในทางปฏิบัติของเจ้าพนักงานตำรวจผู้ทำการตรวจค้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาถึงการกระทบสิทธิส่วนบุคคลของผู้ถูกค้นยานพาหนะทางบก ผู้เขียนจึงเห็นควรทำการวิจัยเพื่อหาหลักเกณฑ์ของการตรวจค้นยานพาหนะทางบกที่เหมาะสม และเพื่อประโยชน์ในการบัญญัติหรือปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการตรวจค้นยานพาหนะทางบกต่อไป

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

- ดำเนินการวิจัยในลักษณะวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากตำรากฎหมาย, บทความ, คำพิพากษาศาลฎีกา, ระเบียบข้อบังคับที่บัญญัติไว้เกี่ยวกับเรื่องการตรวจค้น, จากคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเปรียบเทียบกับหลักกฎหมายของต่างประเทศ คือ ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ เพื่อให้บรรลุผลแห่งการได้ข้อสรุปสุดท้าย แล้วนำมาบัญญัติหรือปรับปรุงแก้ไขเพื่อใช้ในการปฏิบัติต่อไป

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงปัญหาในเรื่องการตรวจค้นยานพาหนะทางบกที่ใช้อยู่ในปัจจุบันว่ามีหลักกฎหมายและแนวความคิดในเรื่องการตรวจค้นยานพาหนะอย่างไร โดยมุ่งถึงการคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนให้สอดคล้องกับประโยชน์ของรัฐ
2. ทำให้ทราบถึงแนวทางการปฏิบัติตามหลักกฎหมายของต่างประเทศในเรื่องการตรวจค้นยานพาหนะทางบกว่ามีหลักเกณฑ์อย่างไร แล้วนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับประเทศไทย
3. ทำให้เจ้าพนักงานตำรวจผู้ที่มีหน้าที่ตรวจค้นยานพาหนะทางบกทราบแนวทางในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ โดยเฉพาะประเภทของยานพาหนะทางบกซึ่งมีหลายประเภท และมีหลายลักษณะของการใช้ เพื่อให้การตรวจค้นยานพาหนะทางบกอยู่ในขอบเขตและมีจุดมุ่งหมายในการตรวจค้นยานพาหนะทั้งหลายให้เป็นไปตามความเหมาะสมของการตรวจค้นและเป็นไปในทางเดียวกัน
4. ทำให้ทราบถึงปัญหาข้อขัดข้องในทางปฏิบัติและระเบียบข้อบังคับในเรื่องการตรวจค้นยานพาหนะทางบกว่ามีอยู่อย่างไรหรือไม่ เพื่อจะได้เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย ให้เหมาะสมและสอดคล้องกันต่อไป
5. ทำให้ประชาชนทราบถึงความจำเป็นของรัฐที่ต้องให้มีการตรวจค้นยานพาหนะทางบก เนื่องจากเพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมในทุกรูปแบบของเจ้าพนักงานตำรวจ เพื่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม
6. เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาในด้านนิติศาสตร์ เพื่อเป็นการพัฒนาหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมต่อไป